

Формування національних інноваційних кластерооб'єднаних підприємств як елементів інституціонального забезпечення сталого розвитку

У статті викладено результати досліджень у сфері розвитку інноваційної діяльності кластера. Проаналізовано міжнародний досвід регіональної складової інноваційного розвитку, визначено негативні фактори в українській економіці, подолання яких дозволить збільшити випуск інноваційної та високотехнологічної продукції, запропоновано комплекс заходів щодо активізації інноваційних процесів за рахунок кластерного підходу.

Ключові слова: інновація, інноваційний розвиток, інноваційні процеси, кластерний підхід, кластер.

В статье изложены результаты исследований в сфере развития инновационной деятельности кластера. Проанализирован международный опыт региональной составляющей инновационного развития, определены негативные факторы в украинской экономике, преодоление которых позволит увеличить выпуск инновационной и высокотехнологической продукции, предложен комплекс мероприятий по активизации инновационных процессов за счет кластерного подхода.

Ключевые слова: инновация, инновационное развитие, инновационные процессы, кластерный подход, кластер.

In the article the results of researches are expounded in the field of development of innovative activity of cluster. International experience of regional constituent of innovative development is analysed, certainly negative factors in the Ukrainian economy, overcoming of which will allow to increase the issue of innovative and highly technological products, the complex of measures is offered on activation of innovative processes due to cluster approach.

Keywords: innovation, innovative development, innovative processes, cluster approach, cluster.

Постановка проблеми. Сучасні стратегічні й тактичні завдання України, а саме намагання інтегруватися до європейського співтовариства, роблять економічне зростання за рахунок наукових здобутків та їх технологічного застосування однією з найактуальніших проблем сьогодення.

Проте інноваційні процеси стримуються цілою низкою організаційних, фінансових та правових чинників, а сама українська економіка продовжує базуватися на сировинному та низькотехнологічному устрої. Тривала економічна криза, тягар соціально-економічних проблем – ці реалії сучасного українського життя викликають необхідність їх подолання, що неможливо без активізації інноваційної діяльності на загальнодержавному і регіональному рівнях.

Інновації забезпечують розширення пропозиції для ринку, зростання якості продуктів і послуг промислових підприємств, досягнення високої продуктивності, реалізації стратегічних планів підприємств та сприяють підвищенню кваліфікаційного рівня кадрів. Однією з основних причин гальмування процесу формування й реалізації інноваційної моделі економічного розвитку в Україні є нерозвиненість системного функціонування наукової та інноваційної сфер.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Можливість кластерного підходу яскраво демонструє зарубіжний досвід. Мережева кластерна модель включає автономні та, що важливо, взаємозамінні ланки – виробничі комплекси і підприємства, які на основі кооперації утворюють виробничий кластер. Ці регіони не мають жорсткої спеціалізації і здатні до інновацій і галузевої гнучкості, саме їх називають основою сталого розвитку і конкурентоспроможності країни.

Невирішені частини проблеми. На відміну від розвинутих країн в Україні не створено національну інноваційну систему, а негативні тенденції зниження інноваційної активності підприємств разом зі скороченням наукового сектору стримують процеси економічного зростання та ставлять під загрозу подальший прогресивний розвиток як регіонів, так всієї держави.

Міжнародна практика свідчить: якщо у ВВП країни частка інноваційної продукції становить менше 20%, то національна продукція втрачає конкурентоспроможність. Так, середньоєвропейський показник становить 25–35%, а в Китаї сягнув 40%! В Україні зростання ВВП на основі нових технологій дорівнює лише 0,7% [4, с. 131].

Мета статті. Викласти результати досліджень у сфері розвитку інноваційної діяльності кластера. Проаналізувати міжнародний досвід регіональної складової інноваційного розвитку, визначити негативні фактори в українській економіці, подолання яких дозволить збільшити випуск інноваційної та високотехнологічної продукції, запропонувати комплекс заходів щодо активізації інноваційних процесів за рахунок кластерного підходу.

Виклад основного матеріалу. Світова практика переконливо свідчить про переваги кластерного підходу для забезпечення ефективного поступального розвитку економіки.

Як форма створення та розвитку нових виробничих систем – мереж, альянсів, партнерств – і вища форма сучасної кооперації кластери відповідають вимогам глобальної конкуренції та сучасних методів синергетичних об'єднань компаній на ринках.

Одне із завдань кластерного підходу – розв'язати проблеми структурних змін, що мають відбуватися в українському суспіль-

стві і вкрай потрібні нашій економіці у вигляді підтримки її безперервної реструктуризації і модернізації; формування майбутніх секторів зростання; формування національних і регіональних інноваційних систем. Саме на основі кластерів стає можливою реалізація флагманських великомасштабних загальнонаціональних інноваційних та інвестиційних проектів.

Специфікою кластерних структур є також широка участь у них гнучких підприємницьких структур малого і середнього бізнесу, що активно сприяють формуванню «точок зростання».

У кластерному підході головними компонентами є: інноваційність, розвиток взаємодопомоги, поєднання кооперації з конкуренцією та поширення взаємообміну інформацією, знаннями, ноу-хау та патентами.

Важливою рисою такого підходу є необхідність змін у поведінці людей на користь довіри, а також формування необхідного рівня інноваційної культури.

Результатом цих змін стає налагодження ефективних кооперативних, інноваційних, організаційних, інституціональних та інших зв'язків між приватними та державними інститутами, що співпрацюють у кластерах.

Феномен ефективності кластерів як мережевих інноваційно-економічних структур полягає ще й у тому, що вони є альтернативою галузевому підходу, властивому традиційній схемі розвитку виробництва.

Саме кластери найбільш чітко відображають сформовану до початку нового століття глобальну економіку як мережеву систему, засвідчуючи провідну тенденцію в еволюції глобального виробництва.

Основні обсяги світового виробництва продукції все більше виробляються не окремими транснаціональними корпораціями (ТНК), і транснаціональними мережами, в яких ТНК виступають окремою ланкою і не можуть ефективно працювати без основної частини мережі.

За таких обставин створення національних інноваційних кластерів є ефективнішим способом подолання кризи в Україні, ніж розвиток та створення нових фінансово-промислових груп.

Кластерооб'єднані підприємства – це специфічні економічні утворення у формі неформального об'єднання різних структур заради спільної мети.

Вони є своєрідними комплексами підприємств, промислових компаній, дослідницьких центрів, наукових та навчальних установ, органів державного управління, профспілок, громадських організацій, союзів, груп за інтересами, що формуються шляхом консолідації навколо законодавчо визначених пріоритетів інноваційної діяльності та формування мереж спеціалізованих постачальників, основних виробників та споживачів, пов'язаних технологічним ланцюжком і взаємодоповнюючих один одного.

Кластерооб'єднані підприємства мають формуватися як осередки реалізації національних пріоритетів через формування мережевої економіки інноваційного типу і виступати колективними інституціональними учасниками сучасної інноваційної економіки.

Як правило, ні існуюча галузева структура, ні наявність високотехнологічних галузей, ні навіть існування фінансових можли-

востей і підтримуючого реформи й інновації апарату не гарантують повною мірою сталий розвиток регіонів та країни. Аналіз показує, що успіхи економічного розвитку країн у передкризовий період та стійкість до подолання кризи визначаються, насамперед, наявністю базових інноваційних інститутів: державних і приватних, формальних і неформальних, економічних, соціальних та політичних.

Нині такі кластери у світі є одним з найефективніших механізмів швидкої дифузії інновацій у виробництво і забезпеченим високої конкурентоспроможності товарів, послуг, підприємств та регіонів.

Висновки

Реалізація кластерного підходу в Україні протягом найближчих двох-трьох років шляхом утворення найбільш життєздатних національних інноваційних кластерів дозволить упровадити механізм формування вмотивованих міжсекторальних зв'язків у середовищі існуючої розмаїтості різних джерел технологічних знань з використанням наданих технологіями мережевої взаємодії можливостей і з утворенням синергетичних, вигідних для всіх учасників комбінацій факторів виробництва інноваційної продукції в законодавчо визначених і постійно корегованих ринком пріоритетях.

Цих елементів у традиційній ієрархічній економіці практично ніхто не враховував і не використовував.

Підприємства-учасники кластерів отримують додаткові конкурентні переваги завдяки можливості здійснювати внутрішню спеціалізацію і стандартизацію, скорочувати вартість трансакцій, мінімізувати витрати на впровадження інновацій та на реалізацію інноваційної продукції.

В умовах кластерів мають виникнути нові фірми, що будуть обслуговувати конкретні промислові ніші на більш високому професійному рівні, зі значно спрощеним входженням їх у кластери на основі добровільності й одночасно посиленням та відповідальністю за виробничі показники.

Кластерний підхід дасть поштовх для формування нових елементів громадянського суспільства в Україні, розширення можливостей залучення існуючих і майбутніх кадрових резервів суспільства для його активної участі в діяльності у сферах з високим задоволенням особистих потреб людей, науки, освіти, культури, виробництва, бізнесу тощо.

Кластерний підхід є також шляхом формування місцевої, регіональної і національної економіки на основі реальної інноваційної діяльності для забезпечення сталого розвитку України.

З урахуванням переваг та можливостей кластерного підходу Держінвестицій започатковано роботу щодо створення кластерооб'єднаних підприємств відповідно до законодавчо визначених пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в Україні.

В умовах відсутності дієвих інституційних механізмів реалізації визначених законом стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, з урахуванням економічних і політичних складнощів сьогоднішня успішна реалізація зазначених ініціатив потребує ґрунтовної наукової підтримки Національною академією наук України та сприяння на законодавчому й урядовому рівнях.

Створення кластерооб'єднаних підприємств є одним з реальних кроків забезпечення засад сталого розвитку України, яке можливе лише на інноваційній основі.

Література

1. Василенко В.А. Стратегии и инновации в системе менеджмента: [учеб. пос.] / В.А. Василенко, И.Е. Мельник. – М.: МГИУ, 2001. – 418 с.
2. Василенко В.О. Теорія та практика розробки управлінських рішень: [навч. пос.] / В.О. Василенко. – К.: ЦУЛ, 2002. – 420 с.
3. Портер М. Конкуренция. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2005. – 608 с.
4. Портер М. Международная конкуренция. – М.: Международные отношения, 1993. – 580 с.

5. Посібник з кластерного розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.sme.ukraine-inform.org.ua

6. Burgelman R. A. Maidigue M. A. Strategic Management of Technology and Innovation. – Homewood, Illinois. IRWIN, 2004.

7. Devlin G., Bleackley M. Strategic Alliances – Guidelines for Success // Long Range Planning. – 1988. – Vol. 21, №5. – P. 18–23.

8. Dussauge P., Garrette B., Mitchell W. Learning from Competing Partners: Outcomes and Durations of Scale and link Alliances in Europe, North America and Asia // Strategic Management Journal. – 2000. – Vol. 21, №2. – P. 99–103.

9. Feldman V.P., Audretsch D.B. Innovation in Cities: Science based Diversity // Specialization and Localized Competition–European Economic Review. – 1999. – №43. – P. 409–429.

10. Porter Michael E. Clusters and the New Economics of Competition // Harvard Business Review. – 1998. – November–December. – P. 77–90.

Ю.Б. ЧЕРНЯВСЬКА,

к.е.н., доцент кафедри економічної теорії, Київський національний університет будівництва і архітектури

Інноваційне підприємництво – пріоритетний напрям розвитку вітчизняного ринку праці

У статті досліджуються головні шляхи генезису інноваційного підприємництва в умовах ринкової економіки на основі удосконалення законодавчо-правової бази, реструктуризації економіки, формування інноваційної інфраструктури, що забезпечить зростання конкурентоспроможності національного ринку праці.

Ключові слова: інноваційне підприємництво, конкурентоспроможність, ринок праці.

В статье исследуются основные пути генезиса инновационного предпринимательства в условиях рыночной экономики на основе усовершенствования законодательно-правовой базы, реструктуризации экономики, формирования инновационной инфраструктуры, что обеспечит рост конкурентоспособности национального рынка труда.

Ключевые слова: инновационное предпринимательство, конкурентоспособность, рынок труда.

In the article the main ways of genesis of innovative enterprise are investigated in the conditions of market economy on the basis of improvement of legislatively-legal base, restructuring of economy, forming of innovative infrastructure, which will provide the height of competitiveness of national labour-market.

Постановка проблеми. Пріоритетним напрямом соціально-економічного розвитку країни визначено курс на перехід до інноваційно-інвестиційної моделі економіки. В ході її реалізації необхідно особливу увагу приділити забезпеченню підприємств, установ, організацій висококваліфікованою робочою силою, що

здатна конкурувати за якістю виробленої продукції з іншими країнами – членами Світової організації торгівлі.

Державний комітет статистики України свідчить про сталий попит на некваліфіковану робочу силу на ринку праці протягом останніх п'яти років. Перерозподіл зайнятості на користь некваліфікованої робочої сили при скороченні чисельності професіоналів, фахівців і кваліфікованих робітників свідчить про домінування в економіці України застарілих технологій і відсутність інноваційних процесів. Скорочуються саме ті категорії професійних груп, які власне і є генераторами інновацій. Зміни в професійному складі зайнятих не відповідають завданням інноваційного розвитку економіки України.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Питанням становлення та розвитку інноваційного підприємництва в Україні приділяли увагу такі вчені, як В.Д. Базилевич, З.С. Варналій, В.М. Геєць, В.В. Зянько, А.М. Колот, В.М. Лич, В.І. Марцинкевич та ін., проте наша економіка поки що залишається осторонь інноваційних процесів, що свідчить про необхідність продовження та більш активного дослідження даної проблематики.

У зв'язку з цим **метою** даної **статті** є пошук шляхів переходу національного ринку праці на якісно нові позиції з орієнтацією на стимулювання людського капіталу до впровадження нових методів організації праці та виробництва, в тому числі і на основі самозайнятості, розвитку нових форм інноваційного підприємництва, які дадуть змогу підвищити економічні показники, збільшити попит на робочу силу, зайняти також гідне місце на міжнародній арені по випуску та реалізації якісної експортної продукції (товарів, послуг) кінцевого споживання.